

MAKTABGACHA TARBIYA MUASSALARIDA BOLALARNI NUTQINI RIVOJLANTIRISH

NORQULOVA SEVINCH MENGAMIN QIZI

ABDURAHMONOVA LAZIZA HASAN QIZI

JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI TALABALARI

Telefon nomer: + 91 028 16 06

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada bolalarning nutq ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni haqida ma'lumot berilgan. Bu jarayon bolalarni atrof-muhit bilan tanishtirish, ularning nutqini yaxshilash va so'z boyligini kengaytirish omilidir. Bolalarning ma'naviy va estetik tarbiyasining barcha jabhalarida til va nutq ko'nikmalarining ahamiyati ko'rsatilgan. Ushbu maqolada maktabgacha ta'limning dastlabki yillarida og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqot qobiliyatlariga asoslangan til ko'nikmalarini o'rganish va rivojlantirish uchun asos yaratilganligi ta'kidlangan.*

***Kalit so'zlar:** Nutq, nutq o'stirish, metod va usullar, so'z boyligini oshirish, maktabgacha ta'lim muassasasi.*

***АННОТАЦИЯ:** В этой статье представлена информация о процессе развития речевых навыков детей. Этот процесс является фактором приобщения детей к окружающей среде, улучшения их речи и расширения словарного запаса. Показано значение языковых и речевых навыков во всех аспектах духовно-эстетического воспитания детей. В этой статье подчеркивается, что в начальные годы дошкольного образования была заложена основа для изучения и развития языковых навыков, основанных на разговорных и невербальных коммуникативных навыках.*

***Ключевые слова:** речь, развитие речи, приемы и методички, увеличивающие словарный запас, дошкольное образовательное учреждение.*

ABSTRACT: *This article provides information about the process of developing children's speech skills. This process is a factor in introducing children to the environment, improving their speech and expanding their vocabulary. The importance of language and speech skills in all aspects of spiritual and aesthetic education of children is shown. This article emphasizes that in the early years of preschool education, the foundation was laid for the study and development of language skills based on conversational and non-verbal communication skills.*

Keywords: *Speech, speech cultivation, methods and methods, increasing vocabulary, preschool educational institution.*

Bolalar bog'chasida maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarga ta'lim va tarbiya berishda eng asosiy vazifalardan biri bolalarga ona tilini o'rgatish, nutqini rivojlantirish, nutqiy munosabatga muomalaga o'rgatishdir. Nutq o'stirish uslubiyoti pedagogik fan bo'lib, maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalarda nutqni shakllantirishga qaratilgan pedagogik qonuniyatlarni o'rganadi. Nutq o'stirish uslubiyoti fanining asosiy vazifasi— nutq o'stirish uslubi va uslubiyotlarini, ularning eng samarali vositalarini ilmiy-pedagogik asoslarda ishlab chiqish va bolalar bog'chalari tarbiyachilarini ular bilan ta'minlashdan iboratdir. Tarbiyachilar esa o'zlashtirilgan uslub va uslubiyot yordamida bolalarda zaruriy nutqiy malaka va ko'nikmalarni rivojlantirishga harakat qiladilar. Nutq o'stirish uslubiyotining maqsadi bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirishdan, atrofdagilar bilan nutqiy muloqotda bo'lish malakasini shakllantirishdan iborat. Nutq o'stirish uslubiyoti boshqa xususiy uslubiyolar kabi quyidagi savollarga javob beradi:

- 1) nimaga o'rgatish kerak? (bolalarda qaysi nutqiy malakalarni tarbiyalash kerak);
- 2) qanday o'rgatish kerak? (bolalar nutqini shakllantirishda qanday sharoit qaysi usul va uslubiyotlardan foydalanish kerak);
- 3) nima uchun xuddi shunday o'rgatish kerak? (nutqni rivojlantirish uchun taklif etilayotgan usutlar nazariy va amaliy jihatdan qanday asoslangan).

Nutq o'stirish uslubiyoti vazifasi o'z ichiga bir qancha maxsus xususiy vazifalarni ham qamrab olgan. Jumladan, bolalar bog'chasida bolalar nutqini rivojlantirish bo'yicha quyidagi maxsus, xususiy vazifalar amalga oshiriladi:

1. Bolalarni tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutqini o'stirish, boyitish.
2. Nutqning grammatik tomonini shakllantirish.
3. Nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash.
4. So'zlashuv nutqini (dialog) shakllantirish.
5. Hikoya qilishga o'rgatish (monologik nutqni shakllantirish).
6. Bolalarni badiiy adabiyot bilan tanishtirish.
7. Bolalarni boshlang'ich savodga tayyorlash.

Ushbu vazifalar bar bir guruhdagi bolalarning yoshi va individual xususiyatlariga ko'ra quyidagicha taqsimlangan:

Birinchi va ikkinchi kichik guruhda.

1. Tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutq o'stirish, lug'atini

Bolalarni tevarak-atrof bilan tanishtirish, nutqini o'stirish, lug'atini boyitish. Lug'at ustida ishlash bolalarni tevarak-atrof bilan tanishtirish orqali amalga oshiriladi. Bolalarni tevarak-atrofdagi buyumlar, hodisalar, O'simliklar, hayvonot dunyosi, kattalar mehnati va h. k.lar bilan tanishtirish jarayonida ularning nomlarini, sifatlarini, xususiyatlarini, xarakterlarini so'zlar bilan aytamiz. Masalan, buyumlarning nomini anglatadigan: k o'zgu, taroq, sovun, tish va kiyim cho'tkalari, palos, gilam, javon, karavot, xontaxta; sabzavotlarning nomini anglatadigan: sabzi, karam, sholg'om, bodring, baqlajon; o'simliklar: daraxt, gul, o't va boshqalar; mevalar: olma, nok, olcha, gilos, olxo'ri va hokazolar; uy hayvonlari: xo'roz, tovuq, ot, sigir, it, mushuk, qo'y, eshak; ularning bolalarining nomini bildiruvchi: joja, toychoq, buzoq, qo'zichoq, uloqcha, xo'tik; harakatlarni ifodalovchi: yuvinmoq, artmoq, pishirmoq, tayyorlamoq, kir yuvmoq, dazmollamoq, ekmoq va boshqalar; sifatlarni bildiruvchi: katta, kichik, qizil, sariq, ko'k, zangori, oq, qora, issiq, sovuq, shirin, achchiq va hokazo so'zlar bolalarni tevarak-atrof bilan tanishtirish jarayonida bolalar lug'atiga kiritiladi, buning natijasida ularning lug'ati boyitiladi, nutqi rivojlanadi.

Bolalar bog'chasida lug'at bilan ishlash dasturi mavjud bo'lib, tarbiyachi bolalarga atrofdagilar bilan tez nutqiy muloqotga kirishib keta olishiga yordam beradigan so'zlarni tanlab, maxsus usul va uslubiyot yordamida ular nutqiga kiritib boradi. Bolalarni so'zlarning ma'nosini tushunishga o'rgatibgina qolmay, balki bu so'zlarni o'z nutqlarida faol ishlatishga ham odatlantirib boradi. Shuningdek, tarbiyachi bola lug'atining qopol so'zlardan xoli bo'lishiga shevaga oid (mahalliy) so'zlarni adabiy tildagi so'zlar bilan almashtirishga e'tibor berishi kerak. Agarda tarbiyachi bola nutqidagi, tovush talaffuzidagi nuqsonlar, ohang va tempga, diksiyasiga (aniq, burro gapirish), nutqining mazmundorligi va ifodaliligiga e'tibor bermasa, bunday nuqsonlar bilan maktabga borgan bola bilimni o'zlashtira olmaydi va bu uning kelajakdagi mustaqil hayotida ham o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatadi, ya'ni nutqida nuqsoni bo'lgan bolaning nutqi boshqalarga tushunarsiz bo'ladi, o'z fikrini ifodalashda qiynaladi, uyaladi, natijada gapirmaslikka harakat qilib, indamas, jizzaki bo'lib qoladi. Bularning hammasi uning ruhiy rivojlanishiga ham ta'sir etadi. So'z tovush nutqini (dialog) shakllantirish. Bolalarga bilim va tarbiya berishda so'zlashuv nutqiga (dialog) o'rgatish kata ahamiyatga egadir.

Xulosa qilib shuni aytish joizki maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar bilan so'zlashish bolalarning kundalik faoliyatlari va turli voqea hodisalarni kuzatish natijasida hosil boigan tushunchalarni aniqlash va uni bir tizimga solishda eng zaruriy ish vazifasi hisoblanadi. Bolada so'zlashuv nutqini shakllantirish bu boshqalarning nutqini tinglash va tushunish, so'zlashishni quvvatlash, savollarga javob berish va so'rashdir (savollar berish). Bola so'zlashuv nutqining rivojlanganlik darajasi uning lug'at boyligiga, tilning grammatik tomonini egallaganligiga bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

(REFERENCES)

1. Ochilova Xilola Sheraliyevna „Maktabgacha Tarbiya Muassalarida Bolalarni Nutqini Rivojlantirish” www.oriens.uz 3(11), November, 2023 Oriental

- Renaissance: Inonovative, Education natural and social sciences Journal. b278-283
2. D.R.Babayeva NUTQ O'STIRISH NAZARIYASI VA METODIKASI darslik TOSHKENT-2018
 3. Abzalxanovna, S. M. (2023). DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL TRAINING IN PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE TEACHERS. World Bulletin of Social Sciences, 19, 101-103.
 4. Sultansaidova, M. (2023). DEVELOPMENT STAGES OF PRESCHOOL EDUCATION PEDAGOGY. Confrencea, 4(04), 386-393.
 5. Sultansaidova, M. (2023). SOME ASPECTS OF PREPARING CHILDREN FOR SCHOOL. International Journal of Pedagogics, 3(02), 51-55.
 6. Sultansaidova, M. (2023). BO'LAJAK TARBIYACHILARNI KASBGA YO'NALTIRIB O'QITISHDA METODIK TAYYORGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISH. Академические исследования в современной науке, 2(5), 107-109.
 7. Babayeva, D. R., & Ochilova, X. S. (2022, October). МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARNI NUTQ O 'STIRISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O 'RGATISH. In INTERNATIONAL CONFERENCES (Vol. 1, No. 8. pp. 21-23).
 8. Tirkashevna, R. Z. (2023). LANDSHAFT DIZAYNI BO 'YICHA TA'LIM: MUAMMOLAR VA TAKLIFLAR. Лучшие интеллектуальные исследования, 4(1), 158-164.
 9. Намазбаева, Л. З., & Латипова, Л. С. (2023). ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ РАКУРСЕ ВОСПРИЯТИЯ. Analysis of world scientific views International Scientific Journal, 1(4), 84-91.
 10. Намазбаева, Л. З. (2023). РОЛЬ ДЕТСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТИРОВАНИЯ В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ У ДЕТЕЙ И ИХ ПОНИМАНИЯ ОКРУЖАЮЩЕГО МИРА. Лучшие интеллектуальные исследования, 4(2), 23-28.

11. Намазбаева, Л. (2022). BOLALARNI TABIAT BILAN TANISHTIRISH USULLARI VA TEXNOLOGIYALAR: Namazbayeva Lola, TN Qori Niyoziy nomidagi O'zbekiston pedagogika fanlari ilmiy-tadqiqot instituti tayanch